

UDK 316.343-058.12(497.5)“04/14“
929.7(497.5)“04/14“
Primljeno: 26. 2. 2014.
Prihvaćeno: 20. 5. 2015.
Izvorni znanstveni rad

Kasnosrednjovjekovna obiteljska struktura hrvatskoga plemstva

Ivan Majnarić
Odjel za povijest
Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: ivan.majnarić@unicath.hr

Poznavanje obiteljskih struktura, ali i njihovo poimanje u skladu s duhom vremena u kojima se motre, bitno pridonosi razumijevanju društvenih odnosa uopće. U radu se, stoga, propituje pristup istraživanju obiteljskih struktura te njihovo poimanje u hrvatskoj medijevistici od početaka historiografije kao moderne znanstvene discipline, u drugoj polovici XIX. stoljeća, do suvremenoga doba uopće. Potom se prikazuje znakovitost poznavanja obiteljskih struktura za utvrđivanje društvenih odnosa na primjeru analize značenja termina genus na području Kraljevine Hrvatske u XIV. stoljeću.

Ključne riječi: srednji vijek, društvena povijest, obiteljske strukture, hrvatska medijevistika, plemstvo, srodstvo, genus

Istraživanje srednjovjekovnih obiteljskih struktura u hrvatskoj je medijevistici u posljednjih dvadesetak godina osobito dobilo na značaju.¹ Ponajprije je to slučaj s plemićkim obiteljskim strukturama, što je razumljivo s obzirom da se upravo plemstvo ponajviše susreće u sačuvanim vrelima. Sagledavanje toga aspekta srednjovjekovne prošlosti osobito je pridonijelo boljemu poznavanju plemićkoga društveno-pravnog položaja, omogućilo neposredan uvid u plemićku svakidašnjicu – što je često opovrgavalo prijašnje ustaljene predodžbe – ali i u ophođenje plemstva prema državnoj vlasti. Unatoč zavidnim rezultatima takvoga pristupa u hrvatskoj historiografiji – od njezinih početaka, kada se obiteljska struktura nije pomnije istraživala, pa sve do današnjih dana – ipak nije uspostavljeno terminološko, a

¹ Usp. mnogobrojna djela povjesničara nastala posljednjih dvadesetak godina koja će se citirati u nastavku.

sukladno tome često ni sadržajno suglasje struktura krvnih ili nekrvnih jedinica okupljanja plemstva. Kao središnja jedinica suglasno se držala obitelj (*familia*, *famiglia*), no sve daljnje razine okupljanja (npr. *hiža*, *casata*, koljeno, pokoljenje, rod, bratstvo, pleme, porodica, klan) nisu bile jednodušno prepoznatljive.

Cilj je ovoga priloga, stoga, na osnovi postojećega historiografskog znanja o obiteljskim strukturama ukazati na problem suodnosa toga znanja i pravnoga položaja plemstva, koji je vidljiv na osnovi analize sačuvanih vrela. Ponajprije će se taj cilj istraživati na primjeru hrvatskoga plemstva tijekom XIV. stoljeća. Naime, osnovna je pretpostavka da je upravo tijekom toga stoljeća obiteljska struktura u načelu poslužila kao temelj za stvaranje pravne kategorije, koja je potom ubrzo izgubila vezu sa stvarnim oblicima obiteljske strukture, a što se u hrvatskoj medijevistici do sada nije prepoznalo ili nije bilo jasno istaknuto.

Upravo stoga u nastavku ću najprije sagledati narativ kojim je hrvatska historiografija i medijevistika pristupala obiteljskim strukturama. To je neophodno kako bi se najprije u konačnici ukazalo na današnje spoznaje o temi, ali i istodobno upozorilo koliko je postojeći narativ usko povezan sa spoznajama i kako onemogućava potpuno sagledavanje teme. Potom ću te spoznaje sučeliti s analizom pravnoga položaja i srodničkih veza hrvatskoga plemstva, a ponajprije uporabom termina *genus* u srednjovjekovnim vrelima. Valja napomenuti da ću se ovom prilikom, ponajprije zbog opsežnosti teme, zadržati samo u okvirima zaključaka hrvatske medijevistike, a drugom prilikom konačne zaključke sagledat ću u kontekstu postignuća relevantnih širih istraživanja o pitanju srodstva (*study of kinship*) kojima hrvatska medijevistika uglavnom nije posvećivala pozornost.

Današnje medijevističke spoznaje o obiteljskim strukturama teško je jednoznačno sagledati. Pojednostavljeno, današnja hrvatska medijevistika uglavnom kao osnovnu jedinicu obiteljske strukture drži obitelj, a kao najširu rod. Pritom je ključan naglasak na krvne i srodničke veze, odnosno na značenje tih veza za formiranje obiteljskih, pa tako barem posredno i širih društvenih odnosa.

Svakako je takav naglasak uvjetovan i sačuvanim izvornim gradivom privatnopravnoga karaktera, koje je u XIX. stoljeću, u trenutku osviještenja institucionalizirane potrebe njegovoga sustavnog čuvanja, najčešće bilo oblikovano u vidu obiteljskih arhiva. Tako su očuvani povijesni podaci tih obiteljskih arhiva nužno usmjeravali profesionalne povjesničare na (podsvjesno) prihvaćanje slike o obiteljskoj strukturi i obiteljskim odnosima u njima, a koja je ponajprije bila posljedica strukturiranja, odabira čuvanja i značenja svrhe čuvanja pojedinih dokumenata tih obiteljskih arhiva u prošlim vremenima. Pojednostavljeno, povjesničari su uglavnom istraživali sadržaj obiteljskih arhiva bez jasnoga uvida u svrhu i kontekst postanka tih arhiva te odabir prioriteta i uzroka čuvanja pojedinih dokumenata u njima (to jest bez odgovora na pitanje kako, zašto i s kojim ciljem), a što u

konačnici može bitno utjecati, a najčešće bitno i utječe, na shvaćanje sadržaja. No, uz uvjetovanost očuvanim izvornim gradivom korijeni spomenute historiografske spoznaje o obiteljskim strukturama mogu se ponajviše prepoznati u počecima historije kao znanstvene discipline.

Profesionalni povjesničari o obiteljskim su strukturama, premda sramežljivo, govorili već u XIX. stoljeću odnosno od početaka historije kao znanstvene discipline. Tada su se, kao uostalom i na početku XX. stoljeća, obiteljske strukture motrile sukladno raspravama o društvenom raslojavanju cjelokupnoga stanovništva, a ponajprije postanka plemstva, pa se tako često nije činila jasna razlika između termina *pleme* i *plemić*. Dakako, te su rasprave bile izravno vezane uz goruća politička i državno-pravna pitanja tadašnjega doba, u kojima je opći duh istraživanja bio usmjeren na prikaz održivosti i trajnosti hrvatskih povijesnih prava. Pritom je kao glavni nositelj tih prava prepoznato plemstvo, što ni ne čudi s obzirom na to da je ono u osnovi i bilo politički narod, ali i činjenicu da se sačuvani izvori najviše i tiču plemstva. No, istodobno je uz državno-pravni okvir tadašnjih istraživanja na njih snažno utjecao i socijalni trenutak tadašnjega doba, u kojemu su se naoko događale krupne promjene i koje je iznjedrilo moderno građansko društvo. U svekolikoj socijalnoj kontradiktornosti druge polovice XIX. stoljeća povjesničari su posegnuli za (prema njihovu mišljenju) – u njihovo doba tradicionalnim i postojanim – elementima društvene strukture te ih anakrono, upravo na osnovi te tradicionalnosti, započeli tražiti u povijesti. U tome kontekstu valja imati na umu i utjecaj općega kulturno-duhovnog ozračja XIX. stoljeća, to jest romantizma i realizma, koji su – ponajprije u intelektualnome obzorju – koncipirali ideal obitelji i vrijednost obiteljskoga zajedništva. Susljedno krajnje anakronome poimanju i neutemeljenome pristupu stasao je okvir istraživanja najranije hrvatske povijesti, a u središtu kojega su zapravo stajali krvna veza i srodstvo pa odatle i najranija historiografska zapažanja o obiteljskim strukturama. Samim time krvna veza postavljena je (barem posredno) u središte poimanja hrvatske povijesti, ali je odmah i prenaplašena.

Navedeno jasno potvrđuju i riječi Franje Račkoga, jednoga od najranijih, ako ne i prvih profesionalnih povjesničara u Hrvata. Držao je u svojim razmatranjima najranije hrvatske povijesti kako je osnovna jedinica okupljanja bilo *pleme*, a više plemena tvorilo je hrvatski *narod*. Štoviše, „pleme je u genetičkom smislu bilo skup rodova“, rodovi su „stanovali zajedno u selima te imali zajedničko ime, zajedničku imovinu i zajedničkoga starješinu, t. j. rodovi su živjeli u zadruzi. Pleme s obzirom na prostor, činilo je župu, kojoj je na čelu bio plemenski starješina, župan.“² Osnove njegova diskursa – uz određeno nijansiranje – preuzeli su povjesničari na prijelazu XIX. u XX. stoljeće (ponajprije Vjekoslav Klaić i Ferdo Šišić) te je kroz njihov rad konačno uobličen narativ hrvatske historiografije.

² Franjo Rački, „Hrvatska prije XII. vieka: glede na zemljišni obseg i narod (II. dio)“, *Rad JAZU* 57 (1881), 131.

Tijekom XX. stoljeća, osobito njegove druge polovice, istraživanje obiteljskih struktura bilo je povezano s problematikom proizvodnih, agrarnih, zemljišnih, teritorijalnih, imovinskih i pravnih odnosa, no stvoreni narativ u osnovi je zadržan. Tek se potkraj stoljeća najposlije u širem kontekstu sagledalo značenje obiteljske strukture u svjetlu suodnosa pojedinca i društvene zajednice te su stasjanjem novih generacija povjesničara, otvorenih metodama i spoznajama suvremene historiografije, stvoreni nužni preduvjeti za napuštanje stoljetnoga historioografskog narativa.

Pregled historiografskoga poimanja srednjovjekovnih obiteljskih struktura može se shematski skupno prikazati sljedećim tabličnim prikazom. Valja imati na umu da je, s obzirom na cjelokupnu argumentaciju povjesničara, prikaz podosta pojednostavljen, a u slučajevima nekih povjesničara – koji strukturu nisu izrijekom naveli – i konstruiran za ovu priliku na osnovi konteksta njihovih različitih razmatranja.

Autor	Shematsko poimanje obiteljske strukture hrvatskoga srednjovjekovlja ³
F. Rački (1881.) ⁴	nepodijeljena zadruga/rod (<i>generationes</i>) → pleme (<i>tribus</i>)/županija
F. Rački (1888.) ⁵	obitelj/zadruga/bratstvo (<i>generationes</i>) → pleme (<i>tribus</i>)
F. Rački (1891.) ⁶	obitelj (<i>familia</i>) → zadruga (<i>genus, tribus</i>) → bratstvo (<i>generationes</i>) → pleme
V. Klaić (1897.) ⁷	porodica → ogranak (koljeno) → rod/pleme → pleme/narod=županija
F. Šišić (1914.) ⁸	rod → pleme (<i>tribus, generatio</i>) → narod
F. Šišić (1917.) ⁹	porodica (<i>hiža, linea</i>) → rod/bratstvo (<i>generatio</i>) → pleme (<i>tribus</i>) → narod
F. Šišić (1925.) ¹⁰	rod (<i>hiža</i>) → bratstvo (<i>generatio</i>) → pleme (<i>tribus</i>) → narod

³ Znakovlje rabljeno u tablici treba tumačiti na sljedeći način: → predstavlja slijed razina obiteljske strukture od niže prema višoj / predstavlja pojmovno poistovjećivanje / (ili) → predstavlja pojmovno poistovjećivanje ili slijed k višoj obiteljskoj strukturi. Ispod dvostruke crte nalazi se pregled poimanja obiteljske strukture kod autora koji su se bavili obiteljskim struktura srednjovjekovnoga istočnojadranskog grada.

⁴ Rački, „Hrvatska prije XII. vieka (II. dio)“, 131.

⁵ Franjo Rački, „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća (III. dio)“, *Rad JAZU* 91 (1888), 131.

⁶ Franjo Rački, „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća (V. dio)“, *Rad JAZU* 105 (1891), 216.

⁷ Vjekoslav Klaić, „Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća“, *Rad JAZU* 130 (1897), 14-15, 17, 19, 61-62.

⁸ Ferdo Šišić, *Priručnik izvora hrvatske historije*, sv. I/1 (Zagreb: Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, 1914), 482-483.

⁹ Ferdo Šišić, *Geschichte der Kroaten*, sv. 1 (Zagreb: Matica hrvatska, 1917), 388.

¹⁰ Ferdo Šišić, *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*, (Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske 1990, preisak izdanja iz 1925), 656-657.

Autor	Shematsko poimanje obiteljske strukture hrvatskoga srednjovjekovlja
K. Jireček (1952.) ¹¹	kuća/porodica/rod → bratstvo → pleme
K. Jireček (1952.A)	kuća/porodica (hiža) → koljeno → pleme → narod
V. Mažuranić (1975.) ¹²	obitelj/rod → kuća/porodica → koljeno → pleme
M. Lanović (1938.) ¹³	rod/porodica → bratstvo → pleme → župa
Lj. Hauptmann (1942.) ¹⁴	kuća/rod → koljeno/bratstvo → pleme
M. Barada (1943.) ¹⁵	obitelj (<i>familia</i>) → rod (<i>generatio, genus, parentela</i>) → pleme (<i>tribus</i>)
O. Mandić (1952.) ¹⁶	zadruga/rodbinske grupe → bratstvo → župa
B. Grafenauer i D. Perović (1953.) ¹⁷	porodica/kuća/hiža → rod/seoska općina → pleme
M. Barada (1957.) ¹⁸	rodbinsko-dvorna zajednica → seoska zajednica → pleme
N. Klaić (1958.–59.) ¹⁹	porodica → koljeno → pleme
I. Beuc (1985.) ²⁰	obitelj/rod → zadruga → pleme
D. Karbić (1998.) ²¹	obitelj (<i>familia</i>) → kuća (<i>hiža</i>) → koljeno (<i>koljenščina</i> ; u značenju grane) → rod (starohrvatski <i>pleme</i>)/narod

¹¹ Konstantin Jireček, *Istorija Srba*, knj. 2, dopunio Jovan Radonić (Beograd: Naučna knjiga, 1952), 36-37.

¹² Vladimir Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik* (Zagreb: Informator, 1975), 84-85, također ondje usp. natuknice pleme, rod, zadruga.

¹³ Mihajlo Lanović, „Ustavno pravo Hrvatske narodne države“, *Rad JAZU* 265 (1938), 190, 194-195.

¹⁴ Ljudmil Hauptmann, „Podrijetlo hrvatskoga plemstva“, *Rad HAZU* 273 (1942), 97.

¹⁵ Miho Barada, Lovre Katić i Jaroslav Šidak, *Hrvatska poviest*, sv. 1 (Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1943), 71.

¹⁶ Oleg Mandić, „Bratstvo u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj“, *Historijski zbornik* 5 (1952), br. 3-4, 225-232.

¹⁷ Bogo Grafenauer i Dušan Perović, „Naseljavanje Slavena na Balkanski poluotok. Raspadanje rodovskih odnosa i počeci formiranja klasnog društva“, u *Historija naroda Jugoslavije*, sv. 1, ur. Bogo Grafenauer, Dušan Perović i Jaroslav Šidak (Zagreb: Školska knjiga, 1953), 70-76, 99-101.

¹⁸ Miho Barada, *Starohrvatska seoska zajednica* (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1957), 9-63.

¹⁹ Nada Klaić, „Postanak plemstva »dvanaestero plemena kraljevine Hrvatske«,“ *Historijski zbornik* 11-12 (1958-59), 128-129, 144-145, 148.

²⁰ Ivan Beuc, *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije* (Zagreb: Pravni fakultet, 1985), 34-36, 51, 59.

²¹ Damir Karbić, „Hrvatski plemićki rod i običajno pravo“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 16 (1998), 73-74; usp. Damir Karbić, „Plemstvo – definicija, vrste, uloga“, *Povijesni prilozi* 31 (2006), 16-20.

Autor	Shematsko poimanje obiteljske strukture hrvatskoga srednjovjekovlja
Janeković Römer (1994.) ²²	jednostavna obitelj → višestruka obitelj / (ili) → rod
Nikolić (2003.) ²³	
Benyovsky Latin (2009.) ²⁴	
Pešorda Vardić (2012.) ²⁵	
Vekarić (2011.) ²⁶	obitelj → <i>casata</i> / (ili) → rod

Prije nego li se, s obzirom na dosad spomenuto i tablični prikaz, iznesu razmišljanja o suvremenim historiografskim spoznajama obiteljskih struktura i postojećemu historiografskom narativu, potrebno je upozoriti na dva problema koji proizlaze iz uvida u tablicu. Riječ je o historiografskome terminološkom i pojmovnom nesuglasju.

Naime, razumijevanje problema uvelike otežava nedosljedna uporaba terminologije. Najbolji primjer jest termin *rod*, koji je do novijega vremena (unatoč upozorenjima nekolicine povjesničara) uglavnom pojmovno izjednačavan s terminom *srodstvo*, u smislu upućivanja na krvnu vezu. No, ta se dva termina u pogledu poimanja srednjovjekovne prošlosti ne mogu držati pojmovno istovjetnima. Štoviše, vidljiva je jasna sadržajna razlika između suvremenoga jezičnog (u smislu srodstva) i historiografskoga poimanja termina *rod*. U historiografskome pogledu tumačenje se podudara s pitanjem razumijevanja latinskoga termina *genus* (*generatio, de genere*), istovjetnoga starohrvatskome terminu *pleme*. Stoga od posljednjega desetljeća XX. stoljeća među povjesničarima ipak postoji određeno terminološko suglasje prema kojemu se latinski termin *genus* (*generatio, de*

²² Zdenka Janeković Römer, *Rod i grad: dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća* (Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1994), 24-25; usp. Zdenka Janeković Römer, „Pristup problemu obitelji i roda u domaćoj i stranoj medijevistici“, *Historijski zbornik* 42 (1989), 171-182; Zdenka Janeković Römer, „Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća“, *Historijski zbornik* 45 (1992), 179-194.

²³ Zrinka Nikolić, *Rodaci i bližnji: dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku* (Zagreb: Matice hrvatska, 2003), 32-34, 85-88.

²⁴ Irena Benyovsky Latin, *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009), 130-132, 135.

²⁵ Zrinka Pešorda Vardić, *U predvorju vlasti: dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku* (Zagreb; Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Hrvatski institut za povijest, 2012), 97-98 i dalje do 140.

²⁶ Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, sv. 1: Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva* (Zagreb; Dubrovnik: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2011), 99-204; usp. Stjepan Ćosić i Nenad Vekarić, *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi* (Zagreb; Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2005), 107.

genere, pleme) interpretira/prevodi hrvatskim terminom *rod*. Taj suvremeni historiografski termin *rod* uglavnom sadržajno odgovara onome što se u (starijoj) historiografiji podrazumijevalo pod terminom *pleme*.²⁷

Dio terminoloških problema u svezi je i s primjerenim prijevodima latinskih termina. Naime, potkraj XIX. i u prvoj polovici XX. stoljeća povjesničari su osobitu pozornost pridavali terminima *genus, generationes* i *tribus* te ih često sadržajno različito razrješivali. Tijekom druge polovice XX. stoljeća prijevod tri termina ustalio se kao *pleme* odnosno u najnovije doba kao *rod*.²⁸

Dio pojmovnih problema vezan je uz gradaciju obiteljske strukture. Naime, vrlo je teško uspostaviti jasne usporedne poveznice između razina obiteljske strukture u tumačenju pojedinih autora. Glavni razlog tome nije samo uporaba različitih termina nego ponajprije njihovo različito poimanje. Upravo stoga potanjim uvidom u sadržaj termina, kako ih tumače pojedini autori, u većini slučajeva nije moguće uspostaviti terminološku usklađenost.

No, unatoč navedenim problemima neki se komentari o historiografskim spoznajama obiteljskih struktura ipak mogu iznijeti. Valja naglasiti da se obiteljska struktura ovdje, za razliku od većine ostalih historiografskih djela, poima kao fenomen ili/i kategorija koji postoji i izvan prostorno-vremenskih okvira, a što je osobito bitno s obzirom na razmišljanja koja slijede.

Najprije valja izdvojiti anakrono poimanje prošlosti u autora druge polovice XIX. stoljeća. Ta anakronija odnosila se na preslikavanje paradigme društvenih odnosa (suvremene tim autorima) u daleku prošlost.²⁹ Nadalje, anakrona misao vidljiva je i u potrebi sveobuhvatnoga definiranja srednjovjekovnoga hrvatskog društva, što se najčešće svodilo na poimanje *naroda* kao završnoga stupnja obiteljske strukture, svojevrsnoga superidentiteta koji je objedinjavao različite strukture i ujedno ih teritorijalno definirao. Pritom se u djelima povjesničara također može uočiti manja terminološka diskrepancija jer je narod katkad percipiran kao puk, a katkad kao društveno-ontološki pojam (često posredno shvaćan kao temelj/preteča moderne nacije). U svakome slučaju, riječ je o miješanju kategorija jer je osnova obiteljske strukture krvno, tazbinsko, prijateljsko ili pravno udruživanje, a naroda idejni koncept.³⁰ No, upravo odnosi karakteristični za obiteljske struk-

²⁷ Termin *porodica* u modernoj se hrvatskoj historiografiji (kao humanističkoj znanosti) više ne rabi, a umjesto nje rabi se pojmovna hrvatska istoznačnica *obitelj*.

²⁸ Valja naglasiti da je uporaba latinskoga termina *tribus* usko povezana s dokumentarnim izvorom *Pacta conventa*. Danas se, pak, sa sigurnošću može tvrditi da je riječ o terminu koji je istovjetan značenju termina *genus, generatio*, a njegova je uporaba u *Pacti conventi* bila ciljna i imala dublje političke konotacije.

²⁹ Za širi kontekst te tvrdnje usp. Mladen Ančić, „Kako danas čitati studije Franje Račkog“, (Uvod) u Franjo Rački, *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća* (Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga, 2009), VII-XXXVIII.

³⁰ Štoviše, osobno mi se čini uopće upitnim opće pojmovno određenje koncepta naroda u srednjovjekovlju. Preciznije bi bilo govoriti o podanicima (uz definiranje koga na svakoj razini; na primjer vladar

ture (zajednički preci, zajedničko ime, solidarnost, očuvanje patrimonija – danas poiman kao domovina) postat će tijekom stoljeća temelj postanka modernoga koncepta naroda, kako to zapravo i sama etimologija termina *narod* dokazuje. Na sličan način i tijekom srednjovjekovlja traje postanak etničkoga identiteta, ponajprije u perenijalnome smislu.³¹ Upravo je stoga povezivanje obiteljskih struktura s konceptom naroda anakronija povjesničara XIX. stoljeća nastala iz konkretnih potreba njihova doba, ponajprije procesa izgradnje i integracije moderne hrvatske nacije u kontekstu postanka „velike pripovijesti,“ prepoznavanja velikih djela zajedničkih predaka i ugledanja na njih. No, anakronija nije prepoznatljiva samo u djelima povjesničara iz XIX. i prve polovice XX. stoljeća.

Anakronija u djelima nekih autora druge polovice XX. stoljeća ponajprije se odnosi na poimanje „teritorijalizacije plemenske strukture“ i „imovinske diferencijacije.“ Naime, tada je obiteljska struktura motrena kroz prizmu društveno-imovinskih odnosa, koji su, nadalje, povezani s teritorijalnom organizacijom. Tako su u raspravu o obiteljskim strukturama ušle sintagme poput *rodbinsko-dvorna zajednica* i *seoska općina (zajednica)*. Premda je Barada – objašnjavajući prvo spomenutu iskovanu sintagmu – zapravo dobro uočio neke posebnosti ili prava karakteristična za rod, najposlije je ipak imao potrebu kvantitativno ju vrjednovati pa ju je tako nužno povezao s teritorijalnom organizacijom.

Slično kao i u prethodnome slučaju obiteljska struktura i teritorijalizacija različite su kategorije. Naime, osnova teritorijalne organizacije jest postanak državnoga uređenja, to jest uspješne organizacije vlasti. Obiteljska struktura, pak, postoji mimo teritorijalizacije i usprkos njoj. Štoviše, povezivanje obiteljskih struktura i teritorijalizacije u djelima povjesničara čini se kao izlišni korak, potrebna karika u procesu postanka *naroda* od *plemena*, koji u svojoj pozadini nosi odjek osnove postanka nacije: bez domovine nema naroda/nacije. Teritorij u srednjovjekovlju doista i postoji, no on je, do postanka teritorijalne države, na hrvatskim povijesnim područjima (uglavnom u XV. stoljeću) vezan uz područje nečije vlasti, najčešće vladareve. Sukladno tome, teritorij u srednjem vijeku

je ponajprije Božji podanik), subjektima ili privilegiranim skupinama. No, valja naglasiti da je spomenuto historiografsko poimanje naroda u duhu primordijalnih shvaćanja o postanku te odnosu naroda i nacije. Za uvid u različite pristupe istraživanju te promišljanju o narodu odnosno naciji kao osnovnu literaturu usp.: Umut Özkirimli, *Theories of Nationalism: A Critical Introduction* (Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010, 2nd edition); Anthony D. Smith, *Myths and Memories of the Nation* (Oxford: Oxford University Press, 1999).

³¹ Preciznije u vidu Smithova specifičnog poimanja perenijalizma koji, oslanjajući se ponajviše na razmišljanja Johna Armstronga, naziva *recurrent perennialism*. Pojednostavljeno, riječ je o shvaćanju da etnički i nacionalni identitet (nacija) kao oblik identiteta zajednice postoji u svim razdobljima povijesti u kojima se opetovano pojavljuje i nestaje, no oni nemaju izravne veze ili imaju tanku izravnu vezu s modernim nacijama, koje pak odlikuje jasna nacionalistička ideologija. Usp. Anthony D. Smith, *Nationalism and Modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism* (London; New York: Routledge, 2003). Štoviše, upravo u tome kontekstu, a osobito s obzirom na koncept Smithova etnosimbolizma, hrvatski nacionalni identitet jasno je raspoznatljiv u kasnome srednjem vijeku, no tom ću problemu pitanju pozornost posvetiti drugom prilikom.

nije čvrsto definirana kategorija te je ovisio o mogućnosti obrane pred pojavom iole veće vojne sile. Granice između područja mogu se katkad nazrijeti samo u karakterističnim reljefnim obilježjima. Dakako, s odmicanjem srednjega vijeka mijenja se i poimanje teritorija, što ponajbolje pokazuje nastanak obrambenih sustava (najčešće utvrda) na graničnim područjima, poput onoga ugarskog vladara prema onome njemačkoga cara ili u slučaju manjih jedinica, poput Lučke ili Krbavske županije. Štoviše, kako zaključuje Karbić, u kasnome srednjem vijeku „rodovski sustav organiziranja zamijenjen je (ili bolje rečeno nadopunjen i osporen) teritorijalnim načelom utjelovljenim u plemićkim općinama i sličnim teritorijalnim asocijacijama,“ što se pak može držati bitnim korakom k teritorijalnoj državi. Što se tiče imovinske diferencijacije, valja upozoriti da nije u potpunosti jasno zašto bi ta diferencijacija postala, krenula ili bila pojačana tek s procesom teritorijalizacije.

Osnovni problem pristupa, a koji je ujedno bio i glavna okosnica historiografskoga narativa, bila je potreba sagledavanja razvoja obiteljskih struktura tijekom čitavoga razdoblja srednjega vijeka i zanemarivanje povijesti dugoga trajanja. Tako se težilo k sagledavanju srednjega vijeka kao jedinstvenoga razdoblja a da se nisu uzimale u obzir krupne i svekolike promjene koje su se tijekom toga doba dogodile. Najčešće se takvo poimanje svodilo na to da su se nastojale utvrditi društvene, pravne i obiteljske strukture u doba doseljenja ili neposredno nakon njega (na primjer transformacija „vojne demokracije“ nakon teritorijalizacije) te se, nadalje, držalo da su takve strukture opstale tijekom čitavoga srednjeg vijeka. Osobito se u diferencijaciji za doseljenja nastojalo raspoznati uzrok kasnijih pravnih i imovinskih društvenih razlika. Takvom je metodološkom predlošku navlastito na ruku išlo staleško poimanje društva (klasnoga društva) odnosno shvaćanje da su, jednom uspostavljene, društvene norme ubrzo postale monolitne, a jaz među slojevima s vremenom se samo produbljivao. U tome je kontekstu, dakako pogrešno, bilo potrebno i prepoznati tu ranu imovinsku ili pravnu diferencijaciju, a uočeni obrisi takve raslojenosti nužno su se povezali s poimanjem obiteljske strukture te deduktivno projicirali na kasnosrednjovjekovno doba.

S obzirom na to, može se uočiti nekoliko vremenskih razina koje su se sagledavale i česte povezivale u raspravi o obiteljskoj strukturi. Prva od tih razina jest ona u doba doseljenja, zatim ona u doba narodnih vladara pa u doba *Pacte convente* i najposlije ona u XIV. stoljeću u doba vladarske dinastije Anžuvina. Za svako od tih vremenskih razdoblja bilo bi potrebno istražiti obiteljske strukture i utvrditi imaju li one ikakve veze s položajem i pravima pojedinca u široj zajednici. U dosadašnjoj historiografiji, sve do novijega doba, te su se vremenske razine u raspravi o obiteljskim strukturama ispreplitala. U najnovije doba historiografske spoznaje o pojedinim vremenskim razdobljima hrvatskoga srednjeg vijeka – ponajprije o ranome srednjovjekovlju (bez obzira je li riječ u osnovi o primordijalnome ili instrumentalističkome pristupu poimanja prošlosti) i XIV. stoljeću – osobito su

napredovale. Sukladno tome bilo bi potrebno reinterpetirati obiteljske strukture u svakoj od spomenutih vremenskih razina. U nastavku samo kratka ilustracija jednoga od niza problema.

Historiografija je gotovo jednodušno držala da je u rano doba, uvjetno rečeno ono predfeudalno ili doba doseljenja (premda je upitno treba li se govoriti o doseljenju ili/i formaciji), osnovna obiteljska struktura bila *pleme* s pomalo mitološkim ili podsvjesnim podrazumijevanjem čistoće hijerarhijskih odnosa i jedinstva unutar plemena. Naime, važno je pitanje što se zapravo poima pod *plemenom* i što se uporabom toga termina želi naglasiti. Isto tako, valja se zapitati zašto su baš određene skupine bile u mogućnosti stvoriti vojnu ulogu („vojnu demokraciju“) odnosno, jednostavnijim riječima, kakav je bio stupanj svekolike diferencijacije koji je vodio upravo nastanku baš takve vojne demokracije. U tome kontekstu *pleme* može biti plauzibilno samo ako se poima u antropološkome aspektu strukture kao mreže društvenih odnosa zasnovanih na srodstvu. No, čini se da se taj termin u hrvatskoj historiografiji ipak poistovjećivao s pojmom *narod* i najčešće rabio u kontekstu vrednovanja pri čemu se nastojao usporediti stupanj organiziranosti dotičnoga *plemena* i neke veće državne cjeline s kojom je to pleme dolazilo u doticaj. Dakako, često je na historiografske zaključke o tome ranom dobu uopće utjecao Kornelije Tacit sa stereotipnim poimanjem plemenske organizacije u Germana. Upravo stoga valja se zapitati o obiteljskim strukturama, društvenim odnosima, imovinskoj diferencijaciji i organizaciji vlasti i prije nego li se *pleme* pojavljuje na povijesnoj pozornici određenoga područja, kao što je i slučaj s pitanjem postanka hrvatske kneževine. U svakome slučaju, sagledavanje spomenutih pitanje može, među ostalim, odgovoriti i na to je li riječ o seobi „naroda“, odabranoj ratnoj momčadi ili formaciji.

Kako bilo, može se držati da je osnovna jedinica (izvan prostorno-vremenski uvjetovane) obiteljske strukture uvijek *obitelj*. Upravo s time na umu od 80-ih godina XX. stoljeća istraživanja su krenula induktivnim slijedom. Tada se jedinica strukture na stupnju iznad razine obitelji – čemu je još Hauptmann prepoznao uzrok: „kad je latinska terminologija beznadno miješala izraze *generatio* i *genus*“³² – uz utvrđen proces grananja, prepoznala kao proširena ili višestruka obitelj. Istraživanja su se usmjerila upravo na obiteljske strukture i bila su lišena dotadašnjih otegotnih prostorno-vremenskih okolnosti, istaknutih u prijašnjim odlomcima. Upravo je na taj način okončano napuštanje stoljetnoga narativa hrvatske historiografije, „velike pripovijesti“ o slavnim djelima predaka, stremljenju i usmjerenosti hrvatske povijesti (ili njezinih dijelova) k jedinstvenome cilju.

Zdenka Janeković Römer i Damir Karbić utvrdili su latinske termine kojima se višestruka obitelj bilježi te različite oblike povezivanja krvnih srodnika u šire obiteljske zajednice. Time su postavili čvrste preduvjete za daljnja istraživanja, koja

³² Hauptmann, „Podrijetlo“, 97.

su u najnovije vrijeme i učinjena. No, u dijelu tih istraživanja uskoro se propustilo istraživanu obiteljsku strukturu, na konkretnome primjeru, sagledavati s obzirom na dinamiku generacijske promjene strukture obitelji, što katkad može biti i u protuslovlju s latinskom terminologijom vrela. U smislu strukture, kako je zaključila i Zdenka Janeković Römer,³³ nešto što je u jednoj generaciji višestruka obitelj, u idućoj već može biti nuklearna, a da latinska terminologija za oba slučaja ostaje ista (na primjer, obje strukture opisuju se terminom *genus*).²⁶

Upravo u tome kontekstu valja tražiti i suvremeni historiografski *status quo* u pogledu teme obiteljskih struktura. Naime, suvremena medijevistika propustila je naglasiti razliku stvarne srednjovjekovne obiteljske strukture i tadašnjega poimanja rodbinskih zajednica, za koje je susljedno upitno je li ono plod društveno poželjnoga ili/i normativnoga ideala te razlikuje li se od stvarne prakse. Stoga je u pristupu spomenutim strukturama potrebno razgraničiti dvije kategorije, onu stvarnu i onu društveno-pravnu te istražiti podudaraju li se. Čini se da taj odnos u današnjoj medijevistici i dalje nije primjereno utvrđen te stoga dovodi do nejasnoga posredovanja prošle zbilje.

Normativnu kategoriju potrebno je ponajprije sagledati u suodnosu latinske terminologije rabljene u vrelima i stvarnoga položaja osobe kako u društveno-pravnome, tako i u obiteljskome okružju. Pritom je glavno pitanje je li (i kada je) latinska terminologija rabljena u vrelima, koja opisuje strukturu obitelji, zapravo postala pravna kategorija. Odnosno, potrebno je pomno razgraničiti pripadnost obiteljskoj strukturi od pravnoga položaja pojedinca, koji taj, doduše, uživa na osnovi osobne pripadnosti ili pripadnosti svojih predaka određenoj obiteljskoj strukturi.

U tome je kontekstu iznimno ilustrativan primjer Vekarićeva razmatranja obiteljskih struktura u srednjovjekovnome Dubrovniku.³⁴ Naime, prema njemu *casata* ondje ima svojevrstu političku konotaciju, no istodobno ju poistovjećuje i s obitelji i s „malim rodom“ i s pojedinim ograncima roda koji „funkcioniraju kao klan.“ No, rod mu nije zaseban politički mikroentitet nego skup *casata* koje čine klan. U Vekarićevu razmišljanju osobito je zanimljivo za ovaj rad povezivanje obiteljskih struktura s pravnim položajem. Premda je njegovo razmišljanje u osnovi logično, ipak je rabljena terminologija zbunjujuća. Naime, osnova Vekarićeva razmišljanja jest da su pojedine obitelji roda uživale određeni društveni i politički ugled, koji se potom gajio samo unutar te obitelji bez obzira na dinamiku njezine strukture, odnosno bilo da je ta obitelj u jednoj generaciji bila jednostavna, a u idućoj generaciji proširena. Osobe koje su gajile određeni društveni i politički ugled povezivale su se u interesne grupacije sa sebi jednakima u položaju bez obzira na (ne)postojanje krvnoga ili tazbinskoga srodstva (dakako, ukupno

³³ Janeković Römer, *Rod i grad*, 51.

³⁴ Usp. Vekarić, *Vlastela*, 129-159.

ograničeni broj ljudi najposlije je i doveo do nekoga oblika srodstva, što Vekarić pomalo nespretno interpretira da „čitav krug čini jedan veliki rod“). Na taj su se način pojedini ogranci roda istaknuli za razliku od drugih. Upravo ti istaknuti ogranci mogu se identificirati terminom *casata*. Stoga taj termin, čini se, u stvarnosti zapravo nema veze s obiteljskom strukturom nego ponajprije s društveno-pravnim položajem.

Povrh toga, za razliku od slučaja među hrvatskim plemstvom, povjesničari su utvrdili da rod u obalnim gradskim općinama nema pravnu težinu. Upravo je stoga naglasak povjesničara usmjeren na višestruke i jednostavne obitelji, a rod se u diskursu povjesničara pomalo maglovito poima u obiteljskim strukturama obalnih gradskih općina. Vekarić stoga i govori o „malom“ rodu – kojega je poimanje iznimno nejasno – jer brojnost i vremenski kontinuitet zapravo nisu jedna od osnovnih kategorija u identifikaciji roda kao društveno-pravne strukture, za razliku od identifikacije roda kao obiteljske strukture.

Sve u svemu, obiteljska struktura (ili pripadnost njoj) u određenome je trenutku poslužila kao preduvjet za stjecanje određenoga pravnog položaja, a gajenje toga položaja potom je destruktivno utjecalo na poimanje obiteljske strukture. Pritom bi trebalo pomno utvrditi od slučaja do slučaja identificira li se ikoja istaknuta obitelj rodom i postoji li uopće rod kao struktura usprkos toj obitelji, odnosno je li ta obitelj monopolizirala rodovsko ime s jedne strane ili ga istisnula iz uporabe s druge. Upravo bi stoga obiteljske strukture trebalo pomno razgraničiti od društveno-pravnih struktura premda to nije uvijek jednostavno učiniti. U nastavku ću razgraničenje obiteljske strukture i pravnoga položaja predočiti na slučaju plemstva širega zadarskog zaleđa te pritom utvrditi korelaciju između stvarne obiteljske strukture i one društveno-pravne.

Pitanje odnosa obiteljske i društveno-pravne strukture istražiti ću na osnovi analize termina *genus* rabljenoga uz plemstvo zadarskoga zaleđa tijekom XIV. stoljeća. S jedne strane riječ o terminu koji je središnji u historiografskome poimanju obiteljskih struktura. S druge strane, termin *genus*, odnosno njegove izvedenice, sustavno se u Kraljevini Hrvatskoj započeo upotrebljavati³⁵ upravo s Anžuvincima, a ponajprije od doba Ludovika I.

Naime, medijevisti su uglavnom suglasni da se terminom *genus* tijekom XIV. stoljeća, a osobito u njegovoj drugoj polovici sukladno potpunoj reorganizaciji kraljevske vlasti u Kraljevini Hrvatskoj, označivala višestruka obitelj koja se uz gajenje svijesti o postanku od istoga praoca ponajprije razaznaje u postojećoj koheziji između krvnih pripadnika usmjerenoj na očuvanje zajedničkoga posjeda.

³⁵ Potanje obrazlaganje te tvrdnje na ovome mjestu prelazi okvire teme pa za nju potanje usporedi cjelokupno istraživanje u: Ivan Majnarić, „Srednje i niže plemstvo u širem zadarskom zaleđu od polovice XIV. do polovice XV. stoljeća“ (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2012).

Međutim, sustavna uporaba termina tijekom druge polovice XIV. stoljeća povezna je, čini se, s unificiranjem položaja i prava plemstva Zemalja Krune Sv. Stjepana, proklamiranim dekretima kralja Ludovika godine 1351. i 1352. na zborovima ugarskoga plemstva u Budimu odnosno u Stolnome Biogradu. To se unificiranje na svojevrsan način nastavljalo na proces nužnih promjena u pravnome životu plemstva uslijed takozvanoga *ius regium*. Naime, oživljavanje *ius regiuma*, odnosno shvaćanja da sva zemlja izvorno pripada vladaru, susljedno je pratila revizija kraljevskih posjedovnih prava, što je izravno dovelo do potrebe pravnoga reguliranja posjedovnih prava plemstva i promjene definiranja određenih pravnih aspekata života plemstva. Pritom je prvorazrednu vrijednost započeo imao pisani dokaz. Sve je to, međutim, potrebno razmotriti kroz dva usko povezana aspekta: (1.) značenje tih promjena za strukturu sačuvanih izvora i podaci koji ti izvor posreduju i (2.) neposredni život plemstva pa tako i njihova organiziranja obiteljskoga života.

Upravo zahvatom kraljevske organizacije u zemljišne odnose u prvi je plan postavljena srž društvenoga i slobodnoga statusa pojedinca – pravo na slobodni posjed. Odatle i ne čudi da su upravo poticajom kraljevske regulative i potrebe predočenja pisanoga dokaza upravo od toga doba sustavnije sačuvana vrela, ali i da su ta vrela uopće usmjerena na prikaz samo određenoga aspekta prošle zbilje, ponajprije poklanjajući pozornost pitanjima vezanima uz zemljišne odnose. Susljedno tome opravdano je pitanje koliko ti izvori idealiziraju i/ili ograničuju sliku o svekolikim ostalim prilikama prošle zbilje, koja se kroz njih posredno nazire? Upravo s tim pitanjem na umu valja pristupiti i obiteljskoj strukturi koja se iz sačuvanih vrela nazire. Naime, kraljevski reorganizacijski zahvat različito je utjecao na pravni položaj plemstva, ovisno o trenutnome položaju u kojemu se ono – s obzirom na posjedovne i obiteljske odnose – nalazilo. U tome kontekstu može se pretpostaviti niz različitih praktičnih mogućnosti između dvije krajnosti: podijeljena jednostavna obitelj s velikim zemljišnim posjedom (uvjetno prepoznatljiva u velikašima) i nepodijeljena višestruka obitelj s relativno malenim zemljišnim posjedom.³⁶ Kako je relativno maleni zemljišni prevladavao među hrvatskim plemstvom, sukladno svemu prije spomenutome može se zaključiti sljedeće.

Hrvatsko plemstvo polovicom XIV. stoljeća – sukladno potrebi vlastitoga pravedanja/dokazivanja uživanja posjeda pred kraljem – najčešće se pozivalo na pravo višegeneracijskoga uživanja kao *veri nobiles*, dosjelost te na prikaz načina uživanja sukladno *more nobiliumu*. Upravo sukladno stvarnome vlasništvu toga plemstva nad zemljom, pozivu na više generacija i prošli obiteljski ugled, nemogućnosti poziva na kraljevsku darovnicu te nedostatak jasno definiranoga i monopoliziranoga posjedovnog središta (ali i kraljevske sklonosti da to plemstvo veže bliže

³⁶ Svakako navedeni raspon valja promatrati i s obzirom na službu, čast, ugled i međudruštvenu povezanost pojedinca.

sebi bez većih društvenih potresa), to se plemstvo označivalo kao *genus*. Pritom se taj termin nije poistovjećivao s obiteljskom strukturom premda je na njoj zasnovan, odnosno nije se nužno morao rabiti samo za višestruke obitelji. Štoviše, sukladno spomenutoj unifikaciji termin se tijekom druge polovice XIV. stoljeća počeo rabiti za hrvatsko plemstvo uopće. Na taj način on označava društveno-pravnu kategoriju koja je istovjetna plemićkome statusu. Jednostavnije, tko nije uživao plemićki status, nije ni mogao biti obilježen terminom *genus*. Ta pak kategorija više nije imala veze s obiteljskom strukturom nego je bila pravna. To je pak rezultiralo da *genus* postane, a uglavnom i ostane, ključna društveno-pravna kategorija na području Kraljevine Hrvatske do izmaka srednjega vijeka. No, isto tako, od polovice XIV. stoljeća *genus*, koji se učestalo spominje u vrelima, više ne označava oblik obiteljske strukture nego normativni ideal.

Tablica u prilogu radu daje jasan uvid u zaključke iznesene u prethodnome poglavlju. U njoj je popisana bilježnička uporaba termina *genus*, što ću u nastavku analizirati s obzirom na moguću uporabu kao kategorije obiteljske strukture ili društveno-pravne kategorije. Premda su podaci u tablici podložni višestrukoj interpretaciji, a moguće ih je čak i odbaciti,³⁷ držim da je prikazani uzorak dovoljno velik da ipak govori o određenim trendovima.

Ponajprije je u kontekstu dviju kategorija zanimljivo da je velik broj osoba obilježen terminom *genus* samo jednom. Naime, ako je pojedinac bio član višestruke obitelji, opravdano je očekivati da se još neki od njegovih srodnika pojavi u vrelima opisan terminom *genus*. Kako to nije slučaj, može se zaključiti da pri opisu pojedinca s terminom *genus* nije presudna obiteljska brojnost (struktura) nego društveni (plemički) status. To bi jasno svjedočilo da termin *genus* ne označava kategoriju obiteljske strukture nego onu pravnu.

Štoviše, neki slučajevi u tablici svjedoče o prevladavajućemu društvenom mentalitetu koji su usvojili i sami bilježnici. O tome, ali i o *genusu* kao pravnoj kategoriji, možda ponajbolje svjedočanstvo jest navođenje Grisogonisa, zadarskih plemića, kao *genus*. Dakako, postoji razlog zašto se Grisogonisi godine 1463. navode upravo tako, a taj je obavljanje pravnih poslova u svezi s običajnim pravom Hrvata u selu Ceranje u Lučkoj županiji. No, i to posredno svjedoči o pravnim kategorijama na području pod mletačkom vlašću i onome kraljevskom. Naime, posredno se može iščitati da samo kao *genus* Grisogonisi mogu ravnopravno obavljati pravne poslove na području na kojemu dominira plemstvo zaleđa.

U kontekstu rasprave zanimljiv je i primjer Karinjana premda se u njihovome slučaju može govoriti o posebnosti gotovo jedinstvenoj među hrvatskim plemstvom

³⁷ S obzirom da je veći dio izvora zadarske provenijencije, ponajprije je raspravna teritorijalna distribucija pojedinih plemića koji su izlazili pred zadarski kaptol ili tamošnje bilježnike te način na koji su sami bilježnici bilježili osobe.

druge polovice XIV. stoljeća. Riječ je o potvrdi uživanja njihova posjeda putem kraljevske „nove donacije“ iz 1360. godine.³⁸ Naime, bez potanjega obrazlaganja, upravo slijedom te potvrde točno navedenim lapačkim plemićima, oni i njihovi potomci počinju se u idućim desetljećima identificirati ponajprije po posjedu Karina (*de Carino, de Quirino, nobilis ser de Carino, vir nobilis de Carino*). No, unatoč takvoj identifikaciji, koja je s obzirom na ukupni broj zabilježenih spomena Karinjana dominantna, ipak se katkad identificiraju i kroz karinski posjed i pripadnost rodu Karinjana (npr. *de Quirino de genere Quirinorum*) ili samo kroz pripadnost rodu Karinjana (npr. *de genere Quirinorum, de genere Karinensium*).³⁹ Posredno i taj slučaj svjedoči o tome da se dominantno normativno viđenje tadašnje društvene realnosti – bez obzira na stvarni društveni i ekonomski ugled ili izravne veze s kraljevskom vlašću – svodilo na *genus*. No, slučaj je podjednako zanimljiv i stoga što daje naznaku da je kraljevska „nova donacija“ vodila k identificiranju putem potvrđenoga posjeda, a ne putem *genusa*. Mogu li se na toj osnovi stvoriti i daljnji zaključci o odnosu normativnoga razvoja uporabe termina *genus* i kraljevskih darovnica, ostaje potvrditi u budućim istraživanjima.

Najposlije, slično kao i u slučaju Karinjana, potvrđuje i primjer knezova Krbavskih, jedinih pravih velikaša hrvatskoga kasnog srednjovjekovlja. Naime, s obzirom da nisu višestruka obitelj, da imaju velik posjed te jasno definirano i monopolizirano središte, kneževi Krbavski najprije nemaju potrebu obilježavati se kao *genus* nego kao *comites de Corbauia (comites Corbauie)*.⁴⁰ Može se čak pomišljati da je ta kategorija i ispod njihovoga društvenog ugleda. No, najposlije se i oni opisuju kao *genus*, osobito kada obavljaju poslove ili druge pravne činove u županijama južno od Krbavske. S obzirom da se rabi i uz velikaše, to jest nije isključivo prerogativ nižih slojeva plemstva, primjer potvrđuje da termin egzistira kao pravna kategorija.

³⁸ Rasprava o „novoj donaciji“ prelazi okvir teme. Kao osnovu za pristup pitanjima „nove donacije“ usporedi: Martyn C. Rady, „The »Title of New Donation« in Medieval Hungarian Law“, *Slavonic and East European Review* 79 (2001), br. 4, 638-652; Pál Engel, „Erbteilung und Familienbildung“, u (...) *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways ... Festschrift in Honor of János M. Bak*, ur. Balász Nagy i Marcell Sebők (Budapest; New York: Central European University Press, 1999), 411-421. O značenju „nove donacije“ u hrvatskoj se historiografiji u posljednje vrijeme relativno dosta govorilo te ovom prilikom upućujem na Antuna Nekića, „Problemi »linearnosti« i »normativnosti« u istraživanjima srednjovjekovnih plemićkih srodničkih zajednica“, u *Zbornik radova s Prve medievističke znanstvene radionice u Rijeci*, ur. Kosana Jovanović i Suzana Miljan (Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014.), 73-98; Mario Kevo i Ana Novak, „Podjela kastruma i vlastelinstva Greben krajem 14. stoljeća: neki aspekti unutarnjeg razvoja svjetovnog vlastelinstva“, u *Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka*, ur. Marija Karbić, Hrvoje Kekez, Ana Novak, Zorislav Horvat (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014), 41-65. Također je u pripremi i autorov rad na temu „nove donacije.“

³⁹ O svemu potanje u: Ivan Majnarić, „Srednje i niže plemstvo“, 70-76 premda je ondje težište argumentacije postavljeno s ciljem jasnijega preciziranja odnosa Lapčana i Karinjana.

⁴⁰ Do analognoga zaključka u slučaju Šubića Bribirskih dolazi Damir Karbić, „The Šubići of Bribir. An Example of the Croatian Noble Kindred“ (doktorska disertacija, CEU Budapest, 2000), 200-201.

Navedeni primjeri jasno potvrđuju distinkciju termina *genus* i obiteljske strukture. Pritom – parafrazirajući prije spomenuti zaključak Zdenke Janeković Römer – u pogledu obilježavanja društveno-pravnom kategorijom *genus* više nije bilo bitno je li riječ o višestrukoj ili jednostavnoj obitelji. Štoviše, obitelji su u idućim generacijama strukturalno mogle biti i višestruke i jednostavne, a to nikako nije utjecalo na njihovu društveno-pravnu kategoriju koja se bilježila terminom *genus*.

No, podjednako valja napomenuti da je u XIV. stoljeću društveno-pravna kategorija *genus* obilježavala neku obiteljsku strukturu iskazanu nazivom (na primjer Karinjani, Lapčani tako dalje). Upravo stoga u konkretnim slučajevima koje spominju vrela nije lako utvrditi granicu između društveno-pravne kategorije i obiteljske strukture, a često se u danome slučaju obje i miješaju. U tome kontekstu zanimljivi su slučajevi u kojima se nazire adopcija u *genus*. Naime, mogu se tumačiti da svjedoče o napuštanju krvnoga poimanja obiteljske strukture upravo stoga što za društveno-pravnu kategoriju to nije bilo presudno pa je *genus* i dalje nastavljao postojati.⁴¹

Što sve izneseno zapravo znači za terminološku uporabu termina *genus* i suvremenu hrvatsku medijevistiku?

Termin *genus* ponajprije označava društveno-pravna kategoriju koja se na području Kraljevine Hrvatske pojavljuje u XIV. stoljeću, a osobito u njegovoj drugoj polovici. Ta društveno-pravna kategorija više nije nužno podudarna s obiteljskom strukturom odnosno višestrukom obitelji, koju historiografija podrazumijeva pod terminom *rod*. Pojednostavljeno, na području Kraljevine Hrvatske *rod* kao oblik obiteljske strukture postojao je i prije kao i nakon druge polovice XIV. stoljeća, no ne treba ga poistovjećivati s društveno-pravnom kategorijom označenom terminom *genus*, koja se u vrelima učestalo prepoznaje najkasnije oko polovice XIV. stoljeća sukladno reorganizaciji kraljevske vlasti. Sukladno tome i suvremena bi medijevistika trebala razlikovati obiteljsku strukturu koju bilježi terminom *rod* od društveno-pravnoga *genus*, za koji u ovome trenutku ne postoji primjeren suvremeni hrvatski prijevod. Štoviše, s time na umu cjelokupnu obiteljsku strukturu – navedenu zbirno u tablici u prvome dijelu rada – trebalo bi preispitati. I to osobito s pozornošću na doba uporabe pojedinih termina, terminološku dosljednost uporabe, ali i činjenicu da nije moguće utvrditi pouzdanu hijerarhiju obiteljskih struktura ako dva ili više termina koji se odnose na te strukture nisu suočena istom prilikom (odnosno u istoj ispravi). U protivnome nije moguće razaznati jesu li različiti termini (*de progenie, genus, domus, cassata*) zapravo istoznačnice, pri čemu dodatnu komplikaciju unosi i spomenuta društveno-pravna komponenta termina *genus*.

⁴¹ Za razliku od srednjovjekovnih poljskih rodova, koji su stoga i stekli obilježja svojevrsnih plemićkih organizacija, to u Kraljevini Hrvatskoj ipak nije bio proširen slučaj.

U budućim bi istraživanjima čitavome problemu trebalo posvetiti više pozornosti te historiografske termine rabiti primjereno dobu koje se u konkretnoj prilici istražuje. U tome kontekstu, osobito s obzirom da je riječ o dvije različite kategorije, latinski termin *genus* možda i ne bi ni trebalo prevoditi jer se njegov sadržaj dovoljno jasno razlikuje od termina *rod*.

U nešto širem kontekstu valja istaknuti da bi medijevistika podjednako trebala preispitati je li normativni okvir termina *genus* ipak prejako utjecao na zaključke o poimanju uloge obitelji i krvnih veza u promatranju društvenih prilika te je li jak naglasak na značenju obiteljske strukture u prošlosti konstruiran kroz sama historiografska istraživanja. Osobito to valja istražiti s obzirom da se u nizu novijih istraživanja uz važnost obiteljskih veza u motrenju cjelokupne društvene slike istaknuo utjecaj različitih međudruštvenih povezanosti (od onih službenih do prijateljskih), ugleda, službe, ali i činjenice da društvena realnost često ima različite i mnogobrojne podoblike normativnih ideala.

1. Pregled naziva uz koje se u vrelima rabi rodovska terminologija⁴²

Naziv	Prvi spomen s terminom <i>genus</i>	Zabilježeni s terminom <i>genus</i>	Signatura prvoga spomena
Babonožić	21. X. 1436.	1	Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježnika, Nicolaus de Benedicti (1433–1469) [dalje: DAZd, SZB, NB], b. II, fasc. 1, sv. 10, 57 ^r -58 ^r .
Bilinjan	12. II. 1322.	3	Vjekoslav Klaić, ur., <i>Acta Kegelevichiana annorum 1322-1527</i> [dalje: AKeg] (Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, sv. 42), (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1917.), dok. 1, str. 1-2.
Bradić	8. I. 1433.	1	DAZd, SZB, NB, b. I, fasc. 1, sv. 1.
Bratešić	25. V. 1394.	1	Mladen Ančić, ur., „Registar Petra de Sarčane [dalje: PS ACI] (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 3)“; <i>Fontes</i> 15 (2009), dok. 9, str. 36-38.
Budimirić	16. IV. 1365.	3	Tadija Smičiklas, i dr., ur., <i>Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i> [dalje: CD CDS], sv. 13, dok. 314, str. 433-434.
Budonić	21. III. 1411.	1	Damir Karbić, Maja Katušić i Ivan Majnarić, ur., „Zajednički registar Ivana de Troffisa i Teodora de Prandina [dalje: IT-TP ACI] (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 4)“; <i>Fontes</i> 18 (2012), dok. 44, str. 85-86.
Carinić	27. X. 1394.	1	PS ACI, dok. 17, str. 53-56.
Čerenčić	25. VI. 1450.	1	Mladen Ančić, ur., „Nicolaus Benedicti, ostaci registra [dalje: NBACI] (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 3)“; <i>Fontes</i> 15 (2009), dok. 4, str. 184-187.
Čubrančić	6. VIII. 1385.	4	Damir Karbić, Maja Katušić i Ana PISAČIĆ, ur., „Velika bilježnica Zadarskog kaptola [dalje: PP ACI] (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 2)“; <i>Fontes</i> 13 (2007), dok. 33, str. 84-86.
Čudomirić	23. IV. 1390.	12	PP ACI, dok. 90, str. 228-230.
Draginić	13. VI. 1377.	1	CD CDS, 16, dok. 22, str. 28-29.
Draviličan	1351.	1	„Note cronologiche e documenti raccolti da Giovanni Lucio Traguriense“, <i>Bullettino di archeologia e storia dalmata</i> 5 (1882), 39.

⁴² U tablicu nije unesena kolona „Ukupni broj spomena u sačuvanim vrelima“, koja bi vjerojatno jasnije ukazala na neke trendove. Ukupan broj spomena, međutim, nije lako nedvojbeno iskazati. Valja napomenuti da je veliki broj slučajeva u kojima je termin *genus* zabilježen manje od pet puta doista i ukupan broj spomena u sačuvanim vrelima. O svemu više: Majnarić, „Srednje i niže plemstvo“.

Naziv	Prvi spomen s terminom <i>genus</i>	Zabilježeni s terminom <i>genus</i>	Signatura prvoga spomena
Družić	21. III. 1411.	1	IT-TP ACI, dok. 44, str. 85-86.
Germane	4. III. 1392.	1	Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Diplomata [dalje: AHAZU, D], VIIa-35.
Glamočan	15. IX. 1361.	3	CD CDS, 13, dok. 127, str. 185-190.
Gradinić	18. IV. 1390.	1	Mladen Ančić, ur., »Registar Artikulacija iz Rivignana [dalje: AR ACI] (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 1)«, <i>Fontes</i> 11 (2005), dok. 16, str. 118-120.
Grisogonis	18. XI. 1463.	1	NB ACI: dok. 8, str. 196-197.
Gusić	12. II. 1322.	6	AKeg, dok. 1, str. 1-2.
Jamomet	24. II. 1297.	17	Giuseppe Praga, ur., »Atti e diplomi di Nona (1284-1509)« [dalje: ADN], <i>Archivio storico per la Dalmazia</i> 11 (1936), br. 21, dok. 2, str. 21-22.
Kačić	24. IX. 1339.	50	CD CDS, 10: dok. 341, str. 485-486.
Kamenjan	1383.	2	PP ACI, dok. 8, str. 26-7.
Karinjan ²⁵	13. VI. 1377.	20	CD CDS, 16, dok. 22, str. 28-29.
Kolunić	29. XII. 1408.	2	DAZd, SZB, Artikucije iz Rivinjana [dalje: AR], b. 3, fasc. 10, 21' -22.
Komeljan	11. VI. 1388.	1	PP ACI, dok. 58, str. 148-151.
Kotunjan	22. X. 1408.	1	IT-TP ACI, dok. 37-38, str. 184.
Krbavski	16. X. 1384.	5	ADN, 21, dok. 33, str. 143-144.
Krivošić	2. VI. 1476.	1	DAZd, SZB, Iohannes de Salodio [dalje: ISal], b. II, fasc. 2, sv. 1, 4' -5'.
Kukar	8. IV. 1393.	14	AR ACI, dok. 58, str. 239-241.
Lapčan	19. II. 1361.	13	CD CDS, 13, dok. 76, str. 106-110.
Lapčan/Karinjan	2. I. 1391.	1	AR ACI, dok. 52, str. 223-225.
Lasnić	19. II. 1361.	17	CD CDS, 13, dok. 76, str. 106-110.
Ludić	13. XI. 1404.	4	IT-TP ACI, dok. 2, str. 14-16.
Miljača Lapčan	23. VIII. 1394.	1	PS ACI, dok. 15, str. 48-50.
Mogorović	23. IV. 1348.	71	CD CDS, 11, dok. 395, str. 523-525.
Nanišić	14. XI. 1405.	1	IT-TP ACI, dok. 25, str. 53-54.
Neorić	26. V. 1405.	1	AR ACI, dok. 63, str. 250-252.

Naziv	Prvi spomen s terminom <i>genus</i>	Zabilježeni s terminom <i>genus</i>	Signatura prvoga spomena
Osnáč	30. VI. 1411.	1	DAZd, SZB, Christophorus de Zeno, b. I, fasc. 1, sv. 1, 57.
Polečić	4. IX. 1384.	26	DAZd, SZB, AR, b. I, fasc. 1, 102.
Posedarski	11. IX. 1384.	7	PP ACI, dok. 26, str. 65-70.
Pribudić	8. IV. 1440.	1	DAZd, SZB, NB, b. I, fasc. 1, sv. 6, 18-19.
Pritičević	27. X. 1394.	1	PS ACI, dok. 17, str. 53-56.
Prkalj	12. II. 1322.	10	AKeg, dok. 1, str. 1-2.
Praskvić	12. X. 1390.	1	AHAZU, D-VIIa-33a
Pričar	23. IV. 1408.	1	IT-TP ACI, dok. 35, str. 182.
Ramljan	29. XII. 1386.	3	PP ACI, dok. 52, str. 133-136.
Razvaljane	2. III. 1415.	1	IT-TP ACI, dok. 60, str. 111-112.
Runjavac	19. II. 1361.	2	CD CDS, 13, dok. 76, str. 106-110.
Sapčić	18. IV. 1390.	1	AR ACI, dok. 16, str. 118-120.
Satojević	24. IV. 1390.	1	AR ACI, dok. 19, str. 125-127.
Smulić	13. XI. 1404.	1	IT-TP ACI, dok. 2, str. 14-16.
Sopkovac	12. XII. 1395.	2	PS ACI, dok. 38-39, str. 97-101.
Strmičan	25. IV. 1394.	1	PS ACI, dok. 8, str. 34-36.
Stupić	11. III. 1389.	8	PP ACI, dok. 65, str. 164-168.
Usnačac	3. VII. 1466.	1	DAZd, SZB, ISal, b. I, fasc. 1, sv. 5, 61-61'.
Virević	7. XI. 1337.	62	CD CDS, 10, dok. 299, str. 411-413.
Viktorić	26. XII. 1388.	10	PP ACI, dok. 63, str. 160-162.
Vrbašić	18. XII. 1443.	1	DAZd, SZB, Iohannes de Calcina [dalje: ICal], b. I, fasc. 2, sv. 8, 357-358'.
Vukomanić	18. XII. 1443.	1	DAZd, SZB, ICal, b. I, fasc. 2, sv. 8, 357-358'.
Vuković	25. VII. 1386.	2	PP ACI, dok. 51, str. 132-133.
Tiskavac	25. IV. 1394.	1	PS ACI, dok. 8, str. 34-36.
Tugomirić	9. VI. 1389.	7	AR ACI, dok. 2, str. 83-86.
Zmana	22. III. 1433.	1	Šime Ljubić, ur., <i>Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike</i> , sv. 9 (Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, sv. 21), (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1890.), 55-56.

Arhivi

Hrvatska, Državni arhiv u Zadru, fond 31, Bilježnici Zadra: Artikucije iz Rivinjana (1383–1416), Christophorus de Zeno (1410–1412), Nicolaus de Benedicti (1433–1469), Iohannes de Calcina (1439–1492), Iohannes de Salodio (1455–1501).

Hrvatska, Arhiv Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Zagreb, Diplomata.

Objavljeni izvori i literatura

Ančić, Mladen. „Kako danas čitati studije Franje Račkog“, (Uvod) u Franjo **Rački**, *Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća*, VII–XXXVIII, Zagreb: Golden Marketing-Tehnička knjiga, 2009.

Ančić, Mladen, ur., „Registar Artikulacija iz Rivignana (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 1)“, *Fontes* 11 (2005), 11-313.

Ančić, Mladen, ur., „Nicolaus Benedicti, ostaci registra (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 3)“, *Fontes* 15 (2009), 175-205.

Ančić, Mladen, ur., „Registar Petra de Sarčane (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 3)“, *Fontes* 15 (2009), 15-144.

Barada, Miho. *Starohrvatska seoska zajednica*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1957.

Barada, Miho; **Katić** Lovre i **Šidak** Jaroslav. *Hrvatska poviest*, sv. 1. Zagreb: Nakladni odjel Hrvatske državne tiskare, 1943.

Benyovsky Latin, Irena. *Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2009.

Beuc, Ivan. *Povijest institucija državne vlasti Kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije*. Zagreb: Pravni fakultet, 1985.

Ćosić, Stjepan i **Vekarić**, Nenad. *Dubrovačka vlastela između roda i države: salamankezi i sorbonezi*. Zagreb-Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2005.

Engel, Pál. „Erbteilung und Fällienbildung“, u (...) *The Man of Many Devices, Who Wandered Full Many Ways ... Festschrift in Honor of János M. Bak*, ur. Nagy, Balász i Sebők, Marcell, 411-421, Budapest-New York: Central European University Press, 1999.

Grafenauer, Bogo i **Perović**, Dušan. „Naseljavanje Slavena na Balkanski poluotok. Raspadanje rodovskih odnosa i počeci formiranja klasnog društva“, u *Historija naroda Jugoslavije*, sv. 1, ur. Bogo Grafenauer, Dušan Perović i Jaroslav Šidak, 63-101, Zagreb: Školska knjiga, 1953.

- Hauptmann**, Ljudmil. „Podrijetlo hrvatskoga plemstva“, *Rad HAZU* 273 (1942), 79-112.
- Janeković Römer**, Zdenka. „Pristup problemu obitelji i roda u domaćoj i stranoj medijevistici“, *Historijski zbornik* 42 (1989), 171-182.
- Janeković Römer**, Zdenka. „Rodbinski odnosi u dalmatinskom društvu XIII. i XIV. stoljeća“, *Historijski zbornik* 45 (1992), 179-194.
- Janeković Römer**, Zdenka. *Rod i grad: dubrovačka obitelj od XIII. do XV. stoljeća*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1994.
- Jireček**, Konstantin. *Istorija Srba*, knj. 2 (dopunio Jovan Radonić). Beograd: Naučna knjiga, 1952.
- Karbić**, Damir. „Hrvatski plemićki rod i običajno pravo“, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU* 16 (1998), 73-117.
- Karbić**, Damir. „The Šubići of Bribir. An Example of the Croatian Noble Kindred“. Doktorska disertacija, CEU Budapest, 2000.
- Karbić**, Damir. „Plemstvo – definicija, vrste, uloga“, *Povijesni prilozi* 25 (2006), br. 31, 11-21.
- Karbić**, Damir; **Katušić**, Maja i **Majnarić** Ivan, ur., „Zajednički registar Ivana de Trottisa i Teodora de Prandina (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 4)“, *Fontes* 18 (2012), 7-220.
- Karbić**, Damir; **Katušić**, Maja i **Pisačić** Ana, ur., „Velika bilježnica Zadarskog kaptola (Srednjovjekovni registri Zadarskog i Splitskog kaptola, sv. 2)“, *Fontes* 13 (2007), 5-296.
- Kevo**, Mario i **Novak**, Ana. „Podjela kastruma i vlastelinstva Greben krajem 14. stoljeća: neki aspekti unutaršnjeg razvoja svjetovnog vlastelinstva“, u *Ascendere historiam. Zbornik u čast Milana Kruheka*, ur. Karbić, Marija; Kekez, Hrvoje; Novak, Ana i Horvat Zorislav, 41-65, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2014.
- Klaić**, Nada. „Postanak plemstva »dvanaestero plemena kraljevine Hrvatske«, *Historijski zbornik* 11-12 (1958-59), 121-163.
- Klaić**, Vjekoslav, ur., *Acta Keglevichiana annorum 1322–1527* (Monumenta spectantia historiam Slavorum Meridionalium, sv. 42). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1917.
- Klaić**, Vjekoslav. „Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća“, *Rad JAZU* 130 (1897), 1-85.
- Lanović**, Mihajlo. „Ustavno pravo Hrvatske narodne države“, *Rad JAZU* 265 (1938), 167-242.

Ljubić, Šime, ur., *Listine o odnošajih između Južnoga Slavenstva i Mletačke Republike*, sv. 9 (Monumenta spectantia historiis Slavorum Meridionalium, sv. 21). Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1890.

Majnarić, Ivan. „Srednje i niže plemstvo u širem zadarskom zaleđu od polovice XIV. do polovice XV. stoljeća“. Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu, 2012.

Mandić, Oleg. „Bratstvo u ranosrednjovjekovnoj Hrvatskoj“, *Historijski zbornik* 5 (1952), br. 3/4, 225-298.

Mažuranić, Vladimir. *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*. Zagreb: Informator 1975.

Nekić, Antun. „Problemi »linearnosti« i »normativnosti« u istraživanjima srednjovjekovnih plemićkih srodničkih zajednica“ u *Zbornik radova s Prve medievističke znanstvene radionice u Rijeci*, ur. Jovanović, Kosana i Miljan, Suzana, 73-98, Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 2014.

„Note cronologiche e documenti raccolti da Giovanni Lucio Traguriense“, *Bullettino di archeologia e storia dalmata* 5 (1882), br. 39, 55-56.

Nikolić, Zrinka. *Rođaci i bližnji: dalmatinsko gradsko plemstvo u ranom srednjem vijeku*. Zagreb: Matica hrvatska, 2003.

Özkirimli, Umut. *Theories of Nationalism: A Critical Introduction*. Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2010, 2nd edition.

Pešorda Vardić, Zrinka. *U predvorju vlasti: dubrovački antunini u kasnom srednjem vijeku*. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, Hrvatski institut za povijest, 2012)

Praga, Giuseppe, ur., „Atti e diplomi di Nona (1284–1509)“, *Archivio storico per la Dalmazia* 11 (1936), br. 21, *passim*.

Rački, Franjo. „Hrvatska prije XII. vieka: glede na zemljišni obseg i narod (II. dio)“, *Rad JAZU* 57 (1881), 102-149.

Rački, Franjo. „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća (III. dio)“, *Rad JAZU* 91 (1888), 125-180.

Rački, Franjo. „Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća (V. dio)“, *Rad JAZU* 105 (1891), 202-238.

Rady, Martyn C. „The »Title of New Donation« in Medieval Hungarian Law“, *Slavonic and East European Review* 79 (2001), br. 4, 638-652.

Smičiklas, Tadija i dr., ur., *Diplomatički zbornik (Codex diplomaticus regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae)*, sv. 10-16, Zagreb 1912-1976.

Smith, Anthony D. *Myths and Memories of the Nation*. Oxford: Oxford University Press 1999.

Smith, Anthony D. *Nationalism and Modernism: A critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London; New York: Routledge, 2003.

Šišić, Ferdo. *Priručnik izvora hrvatske historije*, sv. I/1. Zagreb: Kr. hrv. slav. dalm. zemaljska vlada, 1914.

Šišić, Ferdo. *Geschichte der Kroaten*, sv. 1. Zagreb: Matica hrvatska, 1917.

Šišić, Ferdo. *Povijest Hrvata u vrijeme narodnih vladara*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske 1990 (pretisak izdanja iz 1925).

Vekarić, Nenad. *Vlastela grada Dubrovnika*, sv. 1: Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva. Zagreb; Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.

Late Medieval Family Structures Among the Croatian Nobility

Ivan Majnarić
Department of History
Croatian Catholic University
Ilica 242
10000 Zagreb
Croatia
E-mail: ivan.majnarić@unicath.hr

Summary

The article focuses primarily on the current conclusions concerning medieval family structures in the Croatian medieval studies. These conclusions are then compared with the familial/social reality as described in the sources from the second part of the 14th century by using the term *genus*. Accordingly, the author first offers a critical overview of the previous historiographical conclusions, while in the second part, based on the abovementioned 14th-century examples, he suggests that the historians have not distinguished clearly enough between *genus* as a family structure and *genus* as a legal category in the Kingdom of Croatia during the reign of Louis the Great and afterwards. Appended there is a table overview of the usage of the term *genus* along with the family names as given in the sources from the 14th and early 15th centuries. Although this article is primarily about the family structures, the correct understanding of these issues indirectly affects the understanding of the late medieval Croatian noble society as a whole and especially the attitude of the nobility towards the Angevin king at the time of thorough reorganization of royal authority in the Kingdom of Croatia.

Keywords: late Middle Ages, social history, family history, Croatian medieval studies, nobility, legal status, kinship, *genus*